

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту психології

імені Г.С. Костюка НАПН України

Сергій МАКСИМЕНКО

« 28 » лютого 2025 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на тему: «Медико-психологічне забезпечення превенції інсульту у пацієнтів працездатного віку з транзиторною ішемічною атакою в анамнезі», здобувача наукового ступеня доктора філософії Бондаренка Нікіти Олександровича за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Публічна презентація проведена на розширеному засіданні лабораторії психології навчання ім. І. О. Синиці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України із запрошенням провідних наукових співробітників лабораторії вікової психофізіології, лабораторії психології соціально дезадаптованих неповнолітніх і лабораторії консультативної психології та психотерапії 27.02. 2025 р., протокол № 5

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковим напрямком досліджень лабораторії психології навчання ім. І. О. Синиці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Дисертацію присвячено вирішенню наукового завдання щодо оптимізації психологічного компоненту діяльності лікаря сімейної медицини з психологічного забезпечення залучення пацієнтів працездатного віку, які перенесли ТІА, до ефективного комплаєнсу з метою превенції інсульту на основі типологізації їхніх особистісних та поведінкових характеристик.

Інсульт, це серйозне та раптове захворювання, безперечно є психічною травмою як для хворого, так і для його найближчого оточення.

самоставлення та іншими психологічними проблемами. Серйозне та раптове захворювання безперечно є психічною травмою як для хворого, так і для його найближчого оточення. І ось тут виявляється підступність транзиторної ішемічної атаки (ТІА), що становить собою короткий епізод неврологічної дисфункції з клінічними проявами, але відсутністю ознак інфаркту мозку і не вважається інсультом

Головний небезпечний, саме психологічний, наслідок цього стану полягає в тому, що часто пацієнти, дізнавшись про те, що інсульту в них не було, після госпіталізації продовжують поводити себе так, ніби нічого не сталося, тим самим збільшуючи загрозу інсульту. І хоча у всьому світі, і в Україні, докладається чимало зусиль для попередження й боротьби з цим грізним захворюванням, а на рівні здорового глузду зрозуміло, що психологічні наслідки захворювання потребують особливої уваги, досі цей спектр проблематики на практиці знаходиться у стані далекому від рекомендованих стандартів, про що прямо вказується у чисельних публікаціях та наукових розвідках (Шестопалова & Кришталь (2019); Яковлева, Семененко, Римша (2015); Яновська (2017); Amarenco (2020); Carnes-Vendrell et al.(2019); Gennari et.al.(2018); Kahlon & Nasrallah (2019); Lebedeva, Gurary & Olesen (2018); Moran et al. (2018); Nicolas et al. (2020); Spurgeon et.al. (2012) та ін. І це при тому, що загальним місцем є констатація необхідності враховувати внутрішню картину хвороби, вікові й гендерні особливості пацієнтів, їхнє ставлення до хвороби тощо.

Отже **актуальність** вторинної профілактики після транзиторної ішемічної атаки і, зокрема, психопрофілактики, не тільки не викликає сумнівів, а є абсолютно очевидною, на чому наголошується в чисельних публікаціях останнього часу (Віничук et.al. (2020); Коробка (Укл.), (2021); Соколова (Ред), (2015); Стаднік (2021)); Amarenco (2020); Bath et al. (2018); Boulanger et.al. (2018); Santos & Canhão (2020); Shima Shahjouei et al. (2021); Terwindt et al. (2020); Wu, S et.al. (2017); Yousufuddin et.al. (2019) та ін. Особливо обтяжливою подібна подія є для осіб працездатного віку, оскільки

зазвичай їхня хвороба підриває і особистісний, і професійний, і соціальний статус. І тут справа не в гарних інструкціях, а саме в комунікативній компетентності лікаря, який, озброєний нюансами розуміння особистості пацієнта після ТІА, зміг би знайти шлях до його душі і забезпечити спочатку прихильність, а відтак і комплаєнс заради попередження цієї страшної хвороби.

Дисертацію присвячено вирішенню наукового завдання щодо оптимізації психологічного компоненту діяльності лікаря сімейної медицини з психологічного забезпечення залучення пацієнтів працездатного віку, які перенесли ТІА, до ефективного комплаєнсу з метою превенції інсульту на основі типологізації їхніх особистісних та поведінкових характеристик.

Мету дослідження становить теоретико-емпіричне обґрунтування моделі взаємодії лікарів сімейної медицини і неврологів з пацієнтами працездатного віку з ТІА в анамнезі, призначенням якої є психологічне забезпечення ефективного комплаєнсу задля превенції інсульту, що спрямоване на оптимізацію такого компоненту соціальної сфери як діяльність сімейних лікарів в системі охорони здоров'я України.

Для досягнення мети передбачалося вирішення таких завдань:

- 1) обґрунтувати концептуально-методологічну основу дослідження медико-психологічного забезпечення превенції інсульту у пацієнтів працездатного віку з транзиторно-ішемічною атакою в анамнезі;
- 2) розробити дизайн дослідження що дозволив би виявити показові параметри важливі для побудови предмета дослідження;
- 3) здійснити комплексне емпіричне дослідження психологічних аспектів, властивих пацієнтам з ТІА (психоемоційні стани, особливості поведінки, ставлення до захворювання та подальшого лікування тощо);
- 4) дослідити особливості сприйняття та розуміння лікарями сімейної медицини та неврологами чинників що впливають на успішність вторинної профілактики інсульту;

- 5) обґрунтувати запропоновану модель взаємодії лікаря з пацієнтом для забезпечення комплаєнсу при вторинній профілактиці інсульту.

Об'єкт дослідження: медико-психологічні особливості пацієнтів працездатного віку з транзиторною ішемічною атакою.

Предмет дослідження: психологічні параметри, що зумовлюють комунікативну стратегію впливу на пацієнта для забезпечення комплаєнсу з лікарем на етапі вторинної профілактики інсульту.

Методи дослідження. Збір емпіричних даних здійснювався за допомогою вивчення та аналізу первинної документації (історії хвороби пацієнтів стаціонару з описом результатів лабораторних та інструментальних досліджень); клінічної бесіди з пацієнтом, впродовж якої отримувалася й систематизувалася первинна інформація про цілі та завдання діагностичного обстеження, Використовувався також метод анкетування лікарів та метод фокус-групи для отримання зворотного зв'язку від лікарів, методи статистичного опрацювання даних та методи багатомірної статистики і психодіагностики. Психодіагностичне тестування здійснювалося з використанням відібраної для обстеження пацієнта батареї ліцензованих методик експрес-діагностики.

Концептуально-методологічну основу дослідження складає біопсихосоціальний підхід, який дозволяє системно аналізувати взаємодію клінічних, індивідуально-особистісних та психосоціальних детермінант, що впливають на вибір пацієнтом тієї чи іншої стратегії поведінки щодо хвороби та до лікаря. Наукову основу даного підходу складає синтез положень медичної психології, поведінкової медицини та поведінкової неврології (Аврамчук (2023); Баррі, Дж. та ін. (2024); Зубатюк, О. & Пілягіна, Г. (2024); Максименко, & Шпортун, О.М. (2023); Максименко, та ін (2020); Максименко (2024 а, 2024 б); Литвинчук (2016); Любан-Плоцца та ін. (1997); Матяш (2024); Пастрик (2022); Шестопалова та ін. (2023); Asanova et al., (2018); Khaustova et al (2023).

Дослідження є складовою частиною фундаментальних тем: «Потенціал генетичної психології в дослідженні взаємодії суб'єктів освітнього простору» (№

0121U107603 2021-2023 р.р. та «Психологічні ресурси розвитку особистості в умовах невизначеності освітнього простору» (№ 0124U000320, 2024-2026 рр.) лабораторії психології навчання імені І.О. Синиці Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Цілі й зміст даного дослідження становлять безперечний інтерес для всіх кафедр сімейної медицини та медичної психології, які опікуються підготовкою відповідних фахівців. Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (протокол № 26 від 27.06.2022 року) та Міжвідомчою координаційною радою відділення психології та спеціальної педагогіки НАПН України (протокол № 3 від 30.06.2022 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлені власні ідеї і розробки автора, що дозволили вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів забезпечені методологічним обґрунтуванням основних теоретичних положень, адекватною вибудовою предмета дослідження, застосуванням валідних і надійних діагностичних методик з міжнародно визнаним науковим статусом, ретельним (чотирьохетапним) плануванням основного дослідження, репрезентативністю обстежуваних вибірок, достатнім обсягом емпіричного матеріалу, коректним застосуванням методів багатомірної статистики та методів статистичного опрацювання клінічних та психологічних даних за допомогою пакета IBM SPSS Statistics, 23.

Дослідження відповідає усім вимогам рівня наукової кваліфікації здобувача, що зазначено у постанові КМУ «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами)

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше:*

розроблена практична орієнтувальна основа для медико-психологічного забезпечення комплаєнсу з сімейним лікарем і неврологом у пацієнтів після перенесеної ТІА, зокрема за рахунок підвищення психологічної і комунікативної компетентності лікарів;

встановлено необхідну й достатню кількість психодіагностичних методик для класифікації пацієнтів за трьома типами: психологічно благополучні, психологічно обтяжені та психологічно неблагополучні;

запропонована й обґрунтована модель взаємодії лікаря сімейної медицини і невролога з пацієнтами працездатного віку з урахуванням їхнього соматотипу, особливостей ціннісно-сислової сфери та типу поведінки задля забезпечення вторинної профілактики інсульту;

виявлено, що статевих відмінностей стосовно комплаєнсу у пацієнтів-жінок і пацієнтів-чоловіків з ТІА не відзначається, а фінансовий бар'єр та упереджене ставлення до медикаментозних призначень складає суттєву перешкоду при прийнятті рішень стосовно лікування.

Вдосконалено:

обґрунтування позиції щодо комплексного біопсихосоціального підходу як концептуально-методологічної основи дослідження;

розуміння змісту й обсягу поняття «комплаєнс» як реалізованої прихильності до профілактичного лікування та сформульовані необхідні й достатні умови для опредметнення його у лікарській практиці;

з'ясовані:

взаємозв'язки між психологічними особливостями пацієнтів, які перенесли ТІА та способами їх залучення до психопрофілактичної роботи, а також типові труднощі сімейних лікарів і неврологів у спілкуванні з пацієнтами на етапі постгоспітальної вторинної профілактики інсульту.

Отримали подальший розвиток питання щодо чинників, які сприяють забезпечення прихильності й комплаєнсу до профілактичного лікування після ТІА.

Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в методологічному уточненні основних понять щодо комплаєнсу, розробці порядку психодіагностичного обстеження пацієнтів після ТІА та науковому обґрунтуванні запропонованої моделі взаємодії лікарів сімейної медицини і неврологів з пацієнтами після ТІА, у тому числі в умовах воєнного стану. Отримані нові дані про співвідношення між клініко-психологічними особливостями пацієнтів, які перенесли ТІА, та способами їх залучення до психопрофілактичної роботи у первинній ланці медико-санітарної допомоги пацієнту та членам його родини.

Практичне значення одержаних результатів полягає в опрацюванні доцільного психодіагностичного інструментарію щодо забезпечення орієнтувальної основи для подальших дій лікаря сімейної медицини по забезпеченню найбільш адекватних та найдоцільніших способів дій на етапі вторинної профілактики інсульту в залежності від клініко-психологічної типології пацієнтів працездатного віку після ТІА з урахуванням власне клінічного прогнозу та ціннісно-поведінкових компонентів їхньої особистості.

Розроблені також практичні рекомендації для вказаних фахівців по забезпеченню запропонованої моделі комунікації із зазначеною категорією пацієнтів і 6-ти модульна Програма практикуму з підвищення психологічної компетентності лікарів на етапі забезпечення вторинної профілактики у пацієнтів з ТІА в анамнезі. Всі одержані результати були апробовані з лікарями сімейної медицини та неврологами і впроваджені в ОП підготовки сімейних лікарів та медичних психологів на відповідних кафедрах НМУ ім. О. О. Богомольця, УВМА та НУОЗУ ім. П. Л. Шупика, про що є відповідні акти.

Оцінка структури та обсягу дисертації, її мови та стилю. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел (227 позицій, з них 127 - іноземними мовами) та 6 додатків на 12 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 211 сторінок друкованого тексту.

Обсяг основного тексту складає 169 сторінок. Робота містить 37 таблиць і 10 рисунків на 45 сторінках.

Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури, оформлення роботи відповідає вимогам постанови КМУ «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022р. № 44 (зі змінами).

Результати перевірки роботи на академічний плагіат. Дисертація перевірена за допомогою програми Strike Plagiarism, що дає можливість зробити висновок, що дисертаційна робота Бондаренка Нікити Олександровича є результатом самостійних досліджень, оригінальна і не містить елементів академічного плагіату. Використані ідеї, результати та тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження було оприлюднено:

на всеукраїнських і міжнародних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я» (м. Київ, 2022); XV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (м. Кам'янець-Подільський, 2023); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (м. Кам'янець-Подільський, 2023; Міжнародній науково-практичній конференції «Методи та засоби психологічної допомоги постраждалим у подоланні ПТСР» (м. Київ-м. Біла Церква, 2023); X Міжнародній науково-практичній конференції «Science and Society: Modern Trends in a Changing World» (м. Відень, Австрія, 2024). Головні положення і результати дослідження доповідалися й обговорювалися на

засіданнях лабораторії психології навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (Київ, 2022-2024 рр.).

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України (які входять до переліку МОН України):

1. Бондаренко Н.О. (2022). Попередження інсульту як психологічна проблема. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*, 20, 31-38.
<https://doi.org/10.26565/2312-5675-2022-20-05>
2. Bondarenko, N. (2023). Analysis of the main aggravating consequences of transient ischemic attacks. In S. Maksymenko & L. Onufriieva (Eds.), *Problems of Modern Psychology*, Issue 62 (pp. 9-22). Kamianets-Podilskyi.
<https://doi.org/10.32626/2227-6246.2023-62.9-22>
3. Bondarenko, N. (2024). The construct of “value of health” as a predictor of post-hospital compliance in people affected by TIA. In S. Maksymenko & L. Onufriieva (Eds.), *Problems of Modern Psychology*, Issue 63 (pp. 9-26).
<http://dx.doi.org/10.32626/2227-6246.2024-63.9-26>
4. Бондаренко Н.О. (2024). Проблема комплаєнсу при вторинній профілактиці інсульту очима сімейних лікарів. *Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. № 11(45) 2024 1176-1189) [http://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11\(45\)-1176-1189](http://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11(45)-1176-1189)

Одноосібні розділи у колективних монографіях (рекомендовані до друку вченими радами закладів та пройшли рецензування, крім одноосібних монографій, виданих у державі, визнаній Верховною Радою України державою-агресором):

5. Бондаренко Н.О. (2025) Психіка і розвиток свідомості. *Підручник Психологія і педагогіка. Розд. I. параграф 3*. Київ. Людмила. с.139-149.
Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації
6. Бондаренко Н.О. (2022). Психологічні чинники превенції інсульту після транзиторної ішемічної атаки. В: Бацилева О.В., ред. *Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я. Матеріали VII*

Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17 листопада 2022 р. Київ. с. 31-33.

7. Бондаренко Н.О. (2023). Психологічні передумови моніторингу пацієнтів після транзиторної ішемічної атаки. В: Максименко С.Д., Онуфрієва Л.А., ред. Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин. Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, 21 квітня 2023 р. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., с. 79-81.
8. Бондаренко Н.О. (2024). Соціодемографічні та психологічні характеристики пацієнтів з ТІА як тло наступної профілактичної модифікації способу життя. В: Максименко С.Д., Онуфрієва Л.А., ред. Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин. Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції, 23 квітня 1924 року. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., с. 156-160.
9. Бондаренко Н.О. (2023). ПТСР як тригер мозково-судинної патології. В: Методи та засоби психологічної допомоги постраждалим у подоланні ПТСР. Тези доповідей науково-практичної конференції, 30 вересня 2023 р. Київ-Біла Церква: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, с. 35-38.
10. Бондаренко Н.О. (2024 б). Психологічні передумови залучення пацієнтів після ТІА до вторинної профілактики інсульту. *Science and Society: Modern Trends in a Changing World. Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference Vienna, Austria. 1-3 October, 183-189.*

Публікації в інших (іноземних) виданнях

11. Bondarenko, A., Krylova, V., & Bondarenko, N. (2021). Psychotherapy opportunities in the treatment of patients with chronic cerebrovascular diseases. *EC Psychology and Psychiatry*, 10(1).

<https://ecronicon.net/assets/ecpp/pdf/ECPP-10-00807.pdf> ISSN: 2515-5741 (Electronic)

12. Bondarenko, N. (2022). The problem of compliance in persons with a transient ischemic attack. *EC Psychology and Psychiatry*, 11(3).
<https://ecronicon.net/assets/ecpp/pdf/ECPP-11-00959.pdf> ISSN: 2515-5741 (Electronic)

13. Bondarenko, N. (2022). Personal factors determining the sustainability of compliance among patients with transient ischemic attack. *EC Psychology and Psychiatry*, 11(8).
<https://ecronicon.net/assets/ecpp/pdf/ECPP-11-01017.pdf> ISSN: 2515-5741 (Electronic)

У наведених публікаціях в повному обсязі викладено основні положення та результати теоретичного та емпіричного дослідження Н.О.Бондаренка.

Результати дисертаційного дослідження Н.О.Бондаренка було обговорено і схвалено під час публічної презентації на розширеному засіданні лабораторії психології навчання ім. І. О. Синиці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, за підсумками якої було прийнято рішення:

ВВАЖАТИ, що дисертація Бондаренка Нікіти Олександровича «Медико-психологічне забезпечення превенції інсульту у пацієнтів працездатного віку з транзиторною ішемічною атакою в анамнезі» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів для розвитку сучасної психології відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8, 9 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а також напряду досліджень освітньо-наукових програм

досліджень «Потенціал генетичної психології в дослідженні взаємодії суб'єктів освітнього простору» та «Психологічні ресурси розвитку особистості в умовах невизначеності освітнього простору» Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України із спеціальності 053 Психологія, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

РЕКОМЕНДУВАТИ Бондаренку Нікіті Олександровичу звернутися до вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України із заявою про утворення разової спеціалізованої вченої ради з метою прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації «Медико-психологічне забезпечення превенції інсульту у пацієнтів працездатного віку з транзиторною ішемічною атакою в анамнезі» щодо присудження здобувачу ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Головуюча на засіданні лабораторії
психології навчання ім. І. О. Синиці
кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник

Дзюбко

Людмила ДЗЮБКО

Секретар засідання лабораторії
психології навчання ім. І. О. Синиці
старший науковий співробітник

Лариса ШАТИРКО

